

PROJEKAT RAZVOJA SISTEMA NAVODNJAVANJA

SAŽETI PRIKAZ

1. Osnovne informacije

Period implementacije projekta:	
Početak provedbe:	09.10.2013.
Prvotni datum zatvaranja:	31.12.2017.
Produženje - upućen zahtjev Svjetskoj banci za produženje projekta	31.12.2019.

Iznos kredita Svjetske banke za Federaciju BiH
22,942 mil. USD

2. Razvojni ciljevi i komponente Projekta

Razvojni ciljevi projekta (RCP). Razvojni cilj projekta je unaprjeđenje učinka sistema navodnjavanja i institucija za navodnjavanje radi pružanja podrške poljoprivrednim proizvođačima u projektnim područjima.

Komponenta 1. Infrastrukturne investicije (83% projektnih troškova). U okviru ove komponente finansira se implementacija radova na rehabilitaciji infrastrukture za navodnjavanje i odvodnjavanje za oko 6 potprojekata u FBiH. Potprojekti su odabrani sa šire liste potencijalnih projektnih područja koju je pripremio Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva na osnovu prijedloga kantona. Svi potprojekti su locirani na postojećem poljoprivrednom zemljištu koje je u prošlosti bilo snabdjeveno navodnjavanjem. U određenim potprojektima prvi prioritet je obnova ili unapređivanje odvodnjavanja, radi osiguravanja adekvatnog upravljanja vodama. Radovi uglavnom uključuju rehabilitaciju infrastrukture za navodnjavanje i odvodnju uključujući izgradnju, rekonstrukciju, unaprjeđenje i modernizaciju na postojećem poljoprivrednom zemljištu, i uvođenje novih tehnologija na navodnjavanom zemljištu, naročito navodnjavanje kapanjem i prskalice sa niskim pritiskom.

Komponenta 2. Modernizacija navodnjavanja (12% projektnih troškova). U okviru ove komponente, pruža se podrška za jačanje kapaciteta ministarstava, agencija za vode, općina i kantona koji učestvuju u projektu u cilju razmatranja novih sektorskih politika, uspostavljanje i jačanje Udruga korisnika voda (u daljnjem tekstu isto: UKV), rada i održavanja instalirane infrastrukture/objekata, određivanje naknada, naplatu naknada i upravljanje sredstvima, te sa tim vezano upravljanje vodnim resursima i navodnjavanjem. Podržat će se i uspostava transparentnog sistema naplate naknada i izvještavanja o plaćanju za navodnjavanje, te rad UKV. U okviru komponente također će se finansirati podrška poljoprivrednicima kako bi ostvarili pristup kreditima i/ili programima subvencija za opremu na farmama koja će služiti za optimizaciju korištenja navodnjavanja („više usjeva za kap“ i „manje kapi po usjevu“). Prema tome, ova komponenta sadrži 3 osnovne potkomponente:

- a. **Potkomponenta (2a) jačanje na nivou agencija:** U okviru ove potkomponente, pruža se podrška sljedećem: (i) Razvoju regulatornog okvira za funkcioniranje sistema navodnjavanja (metodologija tarifa, poređenje finansijskih i tehničkih učinaka sa odrednicama itd); i (ii) Pripremanju strategija navodnjavanja. U okviru potkomponente također će se pružiti podrška za uspostavljanje tehničke radne grupe koja bi uključivala predstavnike oba entiteta sa ciljem učenja iz iskustava širom zemlje i pomaganja pri unapređivanju koordinacije politika;

- b. **Potkomponenta (2b) Savjetodavne usluge za navodnjavanje na nivou farmi i modernizacija:** U okviru ove potkomponente finansira se: (i) pružanje savjetodavnih usluga o navodnjavanju, obuka UKV vezano za rad i održavanje, uključujući kvalitet voda i okolišne aspekte navodnjavanja i odvodnjavanja); ii) podrška za demonstracije dobrih praksi štednje vode na farmama (npr. promjena rasporeda navodnjavanja, lasersko niveliranje zemljišta, pomaganje UKV vezano za pristup subvencijama /kreditima za prskalice sa niskim pritiskom i mreže kapaljki); i (iii) finansiranje opreme za upravljanje vodom na farmama za svaki potprojekt koji opslužuje najmanje 1.000 hektara (kompleti za monitoring vlažnosti zemljišta, protočni vodometri, „totalne meteorološke stanice“ na specifičnim/demonstracionim potprojektima, kako bi se pomoglo u izračunavanju komponenti ravnoteže zemljište-voda, uključujući evapo-transpiraciju, efektivnu količinu padavina, kapilarnost prema gore); i
- c. **Potkomponenta (2c) Obuka na zahtjev:** Finansiranje obuke za UKV na zahtjev i po potrebi, vezano za unapređenje poljoprivredne tehnologije i prakse, te povezivanje sa tržištima.

Komponenta 3: Podrška implementaciji projekta (5% projektnih troškova). Obuhvaća troškove upravljanja projektom, uključujući praćenje i procjenu, zaštitne mehanizme (EMP), revizije, obuke, finansijsko upravljanje, kancelarijsku i mobilnu opremu, te polazne i (završne) ankete za ocjenu uticaja.

3. Kriteriji za izbor projektnih područja

Br.	Kriterij	Napomene
1	Kvalitet zemljišta podobnog za navodnjavanje	Zemljište mora biti podobno za navodnjavanje.
2	Pouzdana i adekvatno vodosnabdijevanje	Vodosnabdijevanje mora biti pouzdano i adekvatno. Ovo se ne odnosi samo na snabdijevanje sa izvora vode nego i na pogodnost položaja predloženog potprojektnog područja ako je locirano nizvodno od drugih korisnika, ili ako se snabdijevanje vrši putem kanala u vlasništvu kantona, općine.
3	Kanton/ općina podržava razvoj navodnjavanja i UKV	Potreban je jasan dokaz da kanton i/ili općina podržavaju poljoprivredna i udruženja korisnika vode (UKV).
4	UKV formirana, funkcioniraju i spremna su za učešće u planiranju, projektovanju i izgradnji	UKV moraju biti formirana i funkcionalna prije početka izvođenja fizičkih radova i moraju biti spremna za učešće u planiranju, projektovanju i radovima izgradnje.
5	Adekvatno članstvo i učešće u UKV	Najmanje 70% potencijalnih korisnika vode trebaju postati članovi UKV sa listom svih potencijalnih članova UKV. Dokaz o ubiranju članarine u UKV će biti od koristi.
6	Jasni dokazi od potencijalnih korisnika vode sa zahtjevima	Jasan dokaz da su potprojekt inicirali korisnici vode i da je to snažna potreba.
7	Finansijski održiv za korisnike vode	Dokaz o koristima i finansijskoj održivosti navodnjavanja za glavne predložene kulture i obrasce uzgoja uzimajući u obzir troškove navodnjavanja.
8	Ekonomski održiv	Ekonomski održiv u smislu analize troškova i koristi.
9	UKV u stanju upravljati, raditi i održavati sisteme	Završeni sistem mora biti u okviru procijenjene osposobljenosti UKV, a i da korisnici vode mogu upravljati

		i održavati sisteme.
10	Veličina predloženog potprojekta	Glavno područje potprojekta treba biti veće od 50 ha da bi bilo uključeno u Projekat. Više bodova se daje većim sistemima i grupiranju poljoprivrednika.

3.1. Lista provjere (check list) – preduvjeti za realizaciju potprojekata

Kriteriji		
A. Velika potreba za navodnjavanjem, osjećaj vlasništva te spremnost		
	<i>Kanton / općina</i>	
1.	1.	Dostavlja pismo o preuzimanju obaveza / pružanju potpore
	2.	Plaćanje dijela troškova osnovnih investicija
	<i>Poljoprivrednici</i>	
2.	1.	Potpisali Izjavu o preuzimanju obaveza
	2.	Specifični planovi za uvođenje usjeva velike vrijednosti
	3.	Iskazana spremnost da snose troškove investicija na farmi
B. Solidna ekonomska i finansijska izvodljivost		
	1.	Troškovi investicije po ha (< 2 000 USD/ha)
	2.	Provedene ekonomsko – finansijske analize
	3.	Komercijalno održive farme
C. Tehnički kriteriji za potprojekt		
	<i>Tehnička adekvatnost mogućeg dizajna/glavnog projekta</i>	
1.	1.	Tlo pogodno za navodnjavanje
	2.	Pouzdana i adekvatno snabdijevanje vodom
	3.	Razumna veličina predloženog potprojekta
	<i>Osigurani poljoprivredni i društveni podaci</i>	
2.	1.	Podaci o farmerima, usjevima, prinosu, tržištu i.t.d.
	2.	Sigurna vlasnička prava nad zemljištem
	3.	Socijalni zaštitni mehanizmi
	4.	Utjecaj na siromaštvo i društveni napredak
	5.	Opasnost od mina i neeksplozivnih bojnih sredstava
	<i>Detalji o okolišu razmotreni</i>	
3.	1.	Mogući okolišni efekti ('+ve/ '- ve) razmotreni
D. Kompleksnost		
	1.	Relativno jednostavan koncept
	2.	Prihvatljive i dokazane tehnologije
	3.	Nema konflikta oko vode
E. Kompletnost		
	1.	Realni vremenski okvir u odnosu na sveukupni projekt
F. Regionalna distribucija		
Sveukupna prihvatljivost Projekta		

4. Projektna područja i realizacija Projekta do sada

Projekat razvoja navodnjavanja se realizira u tri faze:		
Prva faza	Široki Brijeg - Mostarsko blato	Radovi su završeni na 5 lokacija, izvršeno je čišćenje postojećih kanala, izgradnja novih i izgradnja dva akvadukta; ukupna površina koja se navodnjava iznosi 1247 ha;
	Ustikolina – Cvilinsko polje	Radovi su završeni, uspostavljena je primarna mreža, izgrađena su

		dva rezervoara i pumpna stanica, što omogućava navodnjavanje ukupno 88 ha površine.
	Goražde sa dvije lokacije	Završeni su radovi polaganja primarnih cjevovoda, izgrađeni su rezervoari i pumpne stanice a trenutno su u toku završni radovi na priključenju pumpnih stanica sa mjernim mjestima. Ukupna površina u Goraždu koja će se navodnjavati je 42,5 ha.
Druga faza	Čapljina	Zavisno od lokacije, u toku su izrade projekata, revizije istih, provođenje javnih rasprava, rješavanje imovinsko pravnih odnosa na parcelama gdje će radovi biti izvođeni. Ukupna površina koja će se navodnjavati sa projektima druge faze je 2350 ha i to Čapljina 1200 ha, Odžak 1000 ha i Živinice 150 ha.
	Odžak	
	Živinice	
Treća faza	Kalesija	Sa ukupnom površinom od 950 ha. Trenutno se radi na prikupljanju podataka za izradu projektne dokumentacije.
	Žepče	
	Sanski Most	
	Bihać	

4.1. *Prioritetni potprojekti prve faze*

Najvažnije odlike potprojektnog područja	FBiH	
	Mostarsko Blato	Goražde /Foča -Ustikolina
Polazna površina u ha	2,916 ha	153 ha
Usjevi	Mješovito ratarski, povrće (također u staklenicima), voćnjaci.	Općina Foča: povrće na otvorenim poljima, staklenici, voćnjaci. Općina Goražde (5 parcela): Voćnjaci, uglavnom jabuke
Tip korisnika vode	Pet osnovnih parcela, svaka predstavlja veliku grupu pojedinačnih poljoprivrednika.	Nekoliko poljoprivrednika sa imanjima manjeg obima, nizak nivo dohotka.
Izazovi i problemi koji se rješavaju Projektom	Nestašica vode. Postojeći gravitacioni sistem površinskih kanala (glavni i sekundarni). Za dvije krajnje parcele ne ostaje dovoljno vode (370 domaćinstava, 200 ha)	Nije uspostavljen nikakav sistem distribucije izvan farmi. Poljoprivrednici koji se nalaze pored rijeke pumpaju vodu direktno, dok oni koji su dalje prenose vodu iz rijeke cisternama.
Rješenja koja donosi Projekt	Renovirati 3 propala akvadukta. Oblaganje i proširivanje glavnog kanala i rehabilitacija sekundarnih kanala. Rotaciono snabdijevanje navodnjavanjem (prema tome, smanjena / racionalizovana kvota za svaku parcelu).	Uspostavljanje novog sistema distribucije zasnovanog na pumpanju iz izvora vode do farmi. Uključuje dodavanje površinskog rezervoara niske cijene. Rotaciono snabdijevanje.
Ključni uticaj Projekta	Eliminacija nestašica vode na krajevima mreže. Unapređeni prinosi u cijelom sistemu navodnjavanja.	Uzgoj dodatnih usjeva. Dvostruko veće zapošljavanje radne snage. Unapređenje lanca vrijednosti.

4.2. Karte prioritetnih podprojekata I. faze u FBiH

Mostarsko Blato

Goražde

4.3. Provedba projekta do sada

Potprojekti I. i II. faze uključuju 7367 korisnika koji se, preko osnovanih lokalnih Udruženja korisnika voda informišu, obučavaju o načinu i pravilima korištenja sistema navodnjavanja kao i opreme koja je nabavljena iz projektnih sredstava u cilju rentabilnijeg i ekonomičnijeg korištenja vode.

U toku su završni radovi potprojekata I. faze. Svi gore navedeni potprojekti se uglavnom nalaze na postojećem poljoprivrednom zemljištu koje je u prošlosti bilo navodnjavano. U nekim potprojektima, prvi prioritet je na popravci ili poboljšanju odvodnje, čime će se osigurati odgovarajuće upravljanje vodom. Određivanje prioriteta potprojekata bazirano je na kriteriju odabira, uključujući ekonomsku i finansijsku izvodljivost (odnosno predispoziciju da će krajnji korisnici i lokalne uprave plaćati naknade i voditi brigu o upravljanju i održavanju), okolišnu i institucionalnu održivost, jasnost zakupa zemljišta, i spremnost za implementaciju. Radovi se uglavnom sastoje od rehabilitacije, sa određenom rekonstrukcijom, nadogradnje i modernizacije, također uvodeći nove tehnologije koje su više vodo-efikasne, kao što je navodnjavanje kap po kap i prskalice niskog pritiska (samo za javne/glavne i polu-javne/sekundarne dijelove sistema). Projektom je također predviđena mjera pružanja podrške poljoprivrednicima da dobiju pristup kreditima i/ili programima subvencija za opremu na farmama koja će služiti za optimizaciju korištenja navodnjavanja („više usjeva za kap“ i „manje kapi po usjevu“ i sl.); podrške za demonstracije dobrih praksi uštede vode na farmama (npr. promjena rasporeda navodnjavanja, lasersko niveliranje zemljišta, pomaganje Udruženjima korisnika voda vezano za pristup grantovima/ kreditima za nabavku prskalice sa niskim pritiskom i mreža kapaljki); i finansiranje opreme za upravljanje vodom na farmama za svaki potprojekat koji opslužuje najmanje 1.000 hektara (kompleti za monitoring vlažnosti zemljišta, protočni vodometri, „totalne meteorološke stanice“ i sl.).

U proteklom periodu kroz intenzivan proces konsultacija (uključujući sastanke i terenske posjete) sa predstavnicima nadležnih općina (Čapljina, Živinice, Odžak) nastavljene su aktivnosti na pripremi projekata druge faze.